

PAWEŁ SIERADZKI

DZIAŁALNOŚĆ O. ANZELMA GĄDKA OCD (1884-1967) W KRAJU I ZAGRANICĄ

Odrodzenie się karmelitańskiego życia zakonnego na ziemiach polskich słusznie powszechnie kojarzone jest z klasztorem w Czernej i osobą św. Rafała Kalinowskiego (Józefa Kalinowskiego)¹. Dużo mniej znaną postacią, która w nie mniejszym stopniu wpłynęła na dynamiczny rozwój dzieł karmelitańskich w Polsce, ale również w szerszej perspektywie Kościoła powszechnego, był Anzelm od św. Andrzeja Corsini OCD².

Dr PAWEŁ SIERADZKI – adiunkt Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL; e-mail: paulos@kul.pl

¹ Por. P. F. N e u m a n n, *Reforma klasztoru Karmelitów Bosych w Czernej na tle odnowy życia zakonnego w niektórych zakonach mendykanckich w Galicji w drugiej połowie XIX wieku*, w: *Cztery wieki Karmelitów Bosych w Polsce 1605-2005. Materiały z ogólnopolskiego sympozjum historyczno-teologicznego. Aula Collegium Novum, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 21-22 listopada 2005*, red. A. Ruszała, Kraków 2005, s. 109-125; t e n ż e, *Ojciec Rafał Kalinowski pośród braci zakonnej w Czernej i w Wadowicach*, w: *Na drodze do świętości. Rafał Kalinowski powstaniec 1863 i karmelita bosy*, red. E. Niebelski, S. Wilk, Lublin 2008, s. 135-143.

² Opracowania o charakterze biograficznym odnoszące się do Sługi Bożego o. Anzelma Gądka są zdominowane przez perspektywę teologiczną. Do najistotniejszych należą: O. F i l e k, *O. Anzelm od św. Andrzeja Corsini Karmelita Bosy (1884-1969)*, Rzym 1972; t e n ż e, *Gądek Maciej OCD*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 910; t e n ż e, *Sługa Boży Ojciec Anzelm od św. Andrzeja Corsini. Maciej Józef Gądek (1884-1969), karmelita bosy. Profil duchowy*, Łódź 2002; S. W. Z i e l i Ń s k i, *La personnalite et la phisionomie spirituelle du Pere Anselme Gądek OCD (1884-1969)*, Roma 1994; K. D u b e l, *Apostoł Dzieciątka Jezus i Matej Teresy – Sługa Boży Ojciec Anzelm Gądek OCD*, „Via consecrata” 12 (2004), s. 32-37.

Wszystkie archiwalia, które będą przywoływane, pochodzą z Archiwum Założyciela Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus [dalej cyt.: AZKDzJ], mieszczącym się w Łodzi. W dużej mierze są to uwierzytelnione kserokopie dokumentów, pochodzących z innych archiwów, ostemplowane pieczęciami instytucji, z których zostały pozyskane.

Maciej Józef Gądek – bo o nim mowa – przyszedł na świat 24 lutego 1884 r. we wsi Marszowice koło Bochni, która przynależała do parafii Niegowić³. Był trzecim dzieckiem niezamożnego małżeństwa⁴ Antoniego⁵ i Salomei z Kowalskich⁶. Ochrzczony został dzień po urodzeniu przez proboszcza parafii niegowickiej ks. Jana Popławskiego⁷. Nadanie dziecku drugiego imienia – Józef, wiązało się z faktem istnienia w parafii Niegowić ugruntowanego kultu św. Józefa, którego namacalnym znakiem było otaczanie szczególną czcią jego wizerunku w kościele parafialnym⁸.

Ojciec chłopca, mimo iż nie prowadził własnego gospodarstwa rolnego, umiejętnie wypełniał funkcję zarządcy trzech folwarków dworskich. Tą pracą utrzymywał rodzinę. Matka zajmowała się wychowywaniem dzieci i prowadzeniem domu. To właśnie Salomea Gądek, poza zapewnieniem prawidłowego psychofizycznego wzrostu syna, ze szczególną uwagą zajęła się jego formacją duchową. Głównym elementem tej matczynej pedagogiki duchowej było nabożeństwo do Matki Bożej oraz systematyczne wpajanie prawd wiary. Po latach – już jako ojciec Anzelm – Gądek wspominał, że wysiłki matki i jej nauki były więcej warte i lepiej wpływały na niego, niż usilne starania profesorów. Zaangażowanie ojca w wychowanie syna było czasowo mocno ograniczone, ze względu na absorbującą i wymagającą nieobecności w domu pracę. Antoni Gądek miał czas dla dzieci głównie w niedziele, wykorzystywał te momenty na czytanie z nimi książek o tematyce religijnej oraz sprawdzanie, w jakim

---

³ AZKDzJ, AP 1/2, Świadectwo urodzenia i chrztu Macieja Józefa Gądka, Liber Natorum Marszowice, t. 3, s. 107, nr 3.

⁴ Małżeństwo zostało zawarte 20 lutego 1881 (AZKDzJ, AP 1/1, Świadectwo Sakramentu małżeństwa Antoniego Gądka z Salomeą Kowalską, Liber copulatorum Marszowice, t. 3, s. 39, nr 2).

⁵ Urodził się 11 czerwca 1854 w Niegowici, w tym samym dniu został ochrzczony (AZKDzJ, AP 1/3, Świadectwo urodzenia i chrztu Antoniego Gądka, w: Liber natorum Marszowice, t. 2 (1840-1855), s. 55, nr 16).

⁶ Urodziła się 30 sierpnia 1856, ochrzczona 1 września tegoż roku (AZKDzJ, AP 1/4, Świadectwo urodzenia i chrztu Salomei Kowalskiej, Liber natorum Niewiarów i Świdówka, t. 2 (1841-1871), s. 33, nr 10).

⁷ Urodził się w 1800 r., wyświęcony na kapłana w 1825 r., proboszcz parafii Niegowić od 1839 r. aż do śmierci, tj. 1 kwietnia 1892 (AZKDzJ, AP 1, Liber Mortuorum Niegowić, t. II, s. 53, nr 7).

⁸ Obraz św. Józefa czczony był w siedemnastowiecznej kaplicy Matki Bożej Różańcowej. Obecnie obraz ten znajduje się w Mętkanie k. Chrzanowa, w drewnianym kościele przeniesionym z Niegowici. Por. T. D ł u g o s z, *Dzieje parafii niegowickiej*, Kraków 1949, mps, s. 65 (maszynopis w Archiwum Parafii Niegowić); A. M. S p i e c h o w i c z, *Niegowić – Parafia Papiaska. Przewodnik pielgrzyma*, Kraków 2003, s. 8-9, 11-12.

stopniu dzieci przyswoiły sobie treść kazania głoszonego na niedzielnej mszy św. Szczególnymi bodźcami ożywiającymi pobożność chłopca było także zamiłowanie do konstruowania szopek bożonarodzeniowych oraz kołędowanie wraz z rówieśnikami w domach mieszkańców Marszowic⁹.

Pierwszy etap szkolnej edukacji Macieja Gądka miał miejsce w szkole ludowej w Niegowici, do której uczęszczał od 1 września 1891 do 1 lutego 1895 r.¹⁰ Następnie, mając jedenaście lat rozpoczął naukę w Cesarsko-Królewskim Gimnazjum Wyższym w Wadowicach, równocześnie zamieszkując w konwiktzie prowadzonym przez tamtejszych karmelitów bosych. Przypadło to na okres, gdy przełożonym klasztoru był o. Rafał Kalinowski. Można zatem, przyjmując dzisiejszą perspektywę, stwierdzić, że dalsze kształtowanie młodzieńca odbywało się w obecności tego świętego karmelity. Maciej Gądek miał możliwość wielowymiarowego kontaktu z polskim odnowicielem Karmelu – od usługiwania mu w czasie sprawowania Eucharystii, po stawianie się u niego na korepetycjach z matematyki¹¹. W ciągu 12 semestrów Maciej Gądek otrzymał wykształcenie klasyczne, a jego postępy w nauce można uznać za bardzo dobre, o czym świadczą zachowane świadectwa¹².

W 1901 r., mając 17 lat i ukończoną naukę w gimnazjum, zwrócił się z prośbą o przyjęcie do Zakonu Ojców Karmelitów Bosych¹³. Formalny wniosek z 1 sierpnia 1901 r. został poprzedzony przedłożeniem pisemnych opinii o nim, których autorami byli ówczesny proboszcz jego rodzinnej parafii ks. Stanisław Pilchowski¹⁴, przeor klasztoru wadowickiego o. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio)¹⁵ i książę-kardynał Jan Puzyra¹⁶.

Siedemnaście dni później w Czernej przyjął habit zakonny, jednocześnie jego dotychczasowe imię zastąpione zostało imieniem Anzelm, wraz z doda-

---

⁹ F i l e k, *Sługa Boży Ojciec Anzelm*, s. 8-10.

¹⁰ Zob. AZKDzJ, AP 3a, Świadectwa ze szkoły ludowej w Niegowici.

¹¹ F i l e k, *Sługa Boży Ojciec Anzelm*, s. 12.

¹² Zob. AZKDzJ, AP 3b, Świadectwa szkolne z Cesarsko-Królewskiego Gimnazjum Wyższego w Wadowicach.

¹³ AZKDzJ, AP 4a/5, Do Przewielebnej Kapituły O.O. Karmelitów Bosych w Czernej. Prośba Macieja Gądka o przyjęcie do nowicjatu, Wadowice, 1 VIII 1901.

¹⁴ AZKDzJ, AP 4a/3, Opinia proboszcza ks. Stanisława Pilchowskiego, Niegowić, 7 VII 1901.

¹⁵ AZKDzJ, AP 4a/2, Opinia o. Bartłomieja od św. Teresy (Diaz de Cerio), Wadowice, 25 VI 1901.

¹⁶ AZKDzJ, AP 4a/4, Świadectwo moralności o Macieju Gądku, polecające do Zakonu Karmelitów Bosych, wydane przez kard. Jana Puzyrę, Kraków, 10 VII 1901.

niem predykatu „od św. Andrzeja Corsini”¹⁷. Dokładnie po roku, tj. 17 sierpnia 1902 r. złożył pierwszą profesję¹⁸, następnie po odbyciu tzw. profesatu i ukończeniu kształcenia kursorycznego w zakresie filozofii, młody zakonnik decyzją swoich przełożonych, którzy zauważyli jego potencjał intelektualny, został skierowany na studia teologiczne do Rzymu, na Uniwersytet Gregoriański. Po blisko pięcioletnim okresie formacji zakonnej i intelektualnej w Wiecznym Mieście oraz po wcześniejszym przyjęciu niższych święceń¹⁹ oraz subdiakonatu²⁰ i diakonatu²¹, 25 lipca 1907 r. br. Anzelm Gądek otrzymał święcenia kapłańskie z rąk abpa Giuseppe Ceppetelli²² w kościele Trójcy Świętej na Monte Citatorio²³.

Powróciwszy z Rzymu w 1909 r. o. Anzelm podjął posługę w galicyjskich klasztorach w Czernej, Krakowie i w Wadowicach. W latach 1910-1915 został przez przełożonych oddelegowany do pracy w klasztorze krakowskim, gdzie pełnił funkcję wychowawcy kleryków i wykładowcy w zakonnym seminarium²⁴. Szybko dał się poznać jako wybitny kaznodzieja i kierownik duchowy. Dopełnieniem jego działalności w środowisku krakowskim było erygowanie w 1914 r. Bractwa Dzieciątka Jezus, opartego na jego wcześniejszej szerokiej aktywności na polu propagowania kultu Praskiego Dzieciątka. Od 1915 r. posługiwał w klasztorze w stolicy cesarstwa austro-węgierskiego – Wiedniu. Wraz z ustaniem działań wojennych powrócił do niepodległej Polski

¹⁷ AZKDzJ, AP 4a/8, Liber Induitionum et Proffessionum in Novitiatu Carmelitarum Discalceatorum, Czernae inde ab anno 1881 habitarum, cum ceteris notis biographicis personarum, Fr. Anselmus a s. Andreas Corsini chorista, k. 22v-28r, nr 25.

¹⁸ AZKDzJ, AP 4a/7, Akt pierwszej profesji br. Anzelma od św. Andrzeja Corsini, Czerna, 17 VIII 1902; F i l e k, *Sługa Boży Ojciec Anzelm*, s. 16.

¹⁹ AZKDzJ, AP 4a/9, Dokument czterech święceń niższych i udzielenia tonsury 19 lutego 1905 w kaplicy Piae Domus S. Teresiae, Rzym, 27 II 1905.

²⁰ AZKDzJ, AP 4a/11, Dokument święceń subdiakonatu udzielonych 15 lipca 1906 w kaplicy Papieskiego Seminarium Rzymskiego, Rzym, 17 VI 1906.

²¹ AZKDzJ, AP 4a/12, Dokument święceń diakonatu udzielonych 23 czerwca 1907 w kaplicy Kolegium Leonianum, Rzym, 1 VII 1907.

²² Abp Giuseppe Cappetelli (1846-1917) – od 27 III 1882 biskup diecezji Ripatransone we Włoszech; 23 VI 1890 mianowany biskupem tytularnym *Tiberiensis* oraz biskupem pomocniczym diecezji rzymskiej; 24 VII 1899 mianowany arcybiskupem tytularnym *Myrensis*; 22 VI 1903 podniesiony do godności tytularnego patriarchy Konstantynopola; 10 VIII 1904 udzielił święceń kapłańskich Angelo Giuseppe Roncalliemu, późniejszemu papieżowi, bł. Janowi XXIII.

²³ AZKDzJ, AP 4a/13, Dokument święceń kapłańskich, Rzym, 30 VII 1907.

²⁴ AZKDzJ, AP 8/2, Nominacja na magistra braci profesów w Wikariacie Krakowskim, Czerna, 14 XII 1910.

i objął przeorat klasztoru w Wadowicach, wchodzącego w skład semiprowincji polskiej, powstałej w 1911 r.²⁵

W roku 1920 odbyła się pierwsza po wielkiej wojnie kapituła generalna zakonu. Semiprowincję polską reprezentował na niej właśnie o. Anzelm. Był przedstawicielem młodej generacji zakonników, przede wszystkim wychowanków wadowickiego Alumnatu, która przejmowała sprawy prowincji w swoje ręce. W czasie obrad o. Anzelm w imieniu polskich karmelitów przedstawił memoriał, uzasadniający potrzebę przekształcenia semiprowincji w pełnoprawną prowincję polską. W wyniku głosowania 1 maja 1920 r. (w święto św. Józefa – Robotnika) dokonano reerekcji prowincji polskiej. Niewiele później definitorium generalne wybrało pierwszego jej prowincjała, którym został o. Anzelm. Fakt ten może świadczyć o tym, jaką miał opinię i jaką pozycję intelektualną reprezentował sobą ten zaledwie 36-letni zakonnik w oczach najwyższych władz zakonu. Rok później polska kapituła prowincjalna podtrzymała decyzję głównych władz zakonu, wybierając o. Anzelma na trzyletnią kadencję prowincjalną. Siedzibą prowincjała stał się klasztor krakowski²⁶.

W roku 1921 o. Anzelm po konsultacji z wizytatorem apostolskim zakonów w Polsce, bp. Władysławem Krynickim, i za zgodą biskupa kieleckiego Augusta Łosińskiego zrealizował wewnętrzne natchnienie, zakładając żeńskie zgromadzenie zakonne o charakterze kontemplacyjno-czynnym. Na pierwszą przełożoną Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus mianował swoją wieloletnią penitentkę Janinę Kierocińską, znaną odtąd jako Matka Teresa od św. Józefa. Czynna część aktywności nowego zgromadzenia została ukierunkowana na, niejednokrotnie zaniedbane pod względem religijnym i moralnym, miejskie środowiska robotnicze. Pierwszą placówką stał się położony w Zagłębiu – Sosnowiec. Ojciec Anzelm skrupulatnie zadbał o duchowy fundament nowego zgromadzenia, pisząc jego konstytucję, określając tym samym drogę duchowego rozwoju jego członkiń, jak i ramy ich zaangażowania w pracy z potrzebującymi. Oprócz zadań *stricte* eklezjalnych, nowe zgromadzenie miało według o. Anzelma być drobnym, ale solidnym wkładem w religijny wzrost polskiego społeczeństwa w realiach niepodległościowych²⁷.

---

²⁵ F i l e k, *Sługa Boży Ojciec Anzelm*, s. 18-20.

²⁶ C. G i l, *Prowincja polska w latach 1911-1947*, w: *Karmelici bosci w Polsce 1605-2005. Księga jubileuszowa*, red. C. Gil, Kraków 2005, s. 299-300.

²⁷ Por. *Z sercem i chlebem na dłoni. Życiorys i pisma wybrane Matki Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej)*, red. i oprac. Siostry Karmelitanki Dzieciątka Jezus, Sosnowiec–Kraków 2005; *Świadek miłości Boga i człowieka. III Sympozjum poświęcone pamięci Sługi Bożej Matki Teresy od św. Józefa Janiny Kierocińskiej (1885-1946), współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr*

W 1925 r. – po zakończeniu kadencji prowincjałskiej – o. Anzelm został przez władze zakonu skierowany do Rzymu. Jak się z perspektywy czasu wydaje, zauważono jego wiedzę i wszechstronną aktywność w Polsce i postawiono przed nim zadanie na miarę ogólnozakonną – tj. stworzenie uczelni wyższej kształcącej na podstawie wielowiekowego skarbcza duchowości Karmelu. Międzynarodowe Kolegium Karmelitańskie – bo taką nazwę miała nosić uczelnia – było obecne w planach władz zakonu już od przełomu XIX i XX wieku²⁸, jednak dopiero działania o. Anzelma nadały temu zamierzeniu realny charakter²⁹. W budynkach ulokowanych przy Corso d'Italia 39, 14 listopada 1926 r. zainaugurowano rok akademicki – na czele uczelni jako rektor stanął o. Anzelm Gądek, zaś specjalnego błogosławieństwa z tej okazji udzielił dla generała zakonu i rektora kolegium Pius XI, zwany „polskim papieżem”³⁰. W pierwszym roku akademickim naukę w Teresianum – później taką nazwą zaczęto posługiwać się powszechnie – rozpoczęło 15 studentów, natomiast kadra dydaktyczna składała się z 9 profesorów³¹.

Oprócz pełnienia funkcji rektora oraz profesora teologii moralnej i liturgiki, o. Anzelm stopniowo został włączony w aktywność centralnych urzędów zakonu, jak również samej Kurii Rzymskiej. W 1931 r. został definitywem generalnym karmelitów bosych i funkcję tę pełnił przez 16 kolejnych lat³². Kilkakrotnie na prośbę generała zakonu – jako wizytator – dokonywał przeglądu sytuacji w europejskich prowincjach karmelitańskich³³.

W 1935 r. wiedza i pracowitość o. Anzelma zostały dostrzeżone przez watykańską Kongregację ds. Seminariów i Uniwersytetów. Z woli papieża

---

Karmelitanek Dzieciątka Jezus z okazji 60. rocznicy śmierci, 3 czerwca 2006 r., red. J. W. Gogola, Kraków 2006.

²⁸ Por. *Il Collegio Internazionale di S. Teresa*, „Il Carmelo. Periodico Mensile Illustrato dei Padri Carmelitani Scalzi” 1 (1902), s. 67-68.

²⁹ M. C a p r i o l i, *Pontificia facultas theologica – Teresianum 1935-1985*, Roma 1985, s. 33-34.

³⁰ AZKDzJ, TER 11/1, Błogosławieństwo papieża Piusa XI, Watykan, 14 XI 1926; *L'inaugurazione del ricostituito nostro Collegio Internazionale*, „Il Carmelo e le sue missioni all'estero” 24 (1925), s. 4-8.

³¹ Fr. I s i d o r o M. d i G e s u, *Gratitudine*, „Cor unum. Bollettino del Collegio Internazionale dei SS. Teresa di Gesù e Giovanni della Croce” 3 (1947), s. 39.

³² AZKDzJ, AP 8/15, Dokument wyboru na IV definitywa generalnego, Góra Karmel, 25 IV 1931.

³³ AZKDzJ, AP 8/19, Nominacja na Wizytatora Generalnego Prowincji Polskiej, Rzym, 31 VII 1934; AP 8/22, List Generała Karmelitów – o. Wilhelma do o. Anzelma Gądka zalecający przeprowadzenie wizytacji generalnej w Prowincji Brabanckiej, Rzym, 15 X 1935; AP 8/27, Nominacja na Wizytatora Generalnego w Sombor (Jugosławia), Rzym, 8 VII 1937.

Piusa XI, dekretem z 27 kwietnia, podpisanym przez prefekta tejże dykasterii, kard. Gaetano Bisletiego³⁴, o. Anzelm został mianowany wizytatorem niektórych seminariów polskich³⁵. Nadrzędną czynnością związaną z tą funkcją było sprawdzenie stanu wprowadzenia w seminaryjną codzienność założeń konstytucji apostolskiej *Deus scientiarum Dominus*. Wizytacją zostały objęte seminaria w Pelplinie, Włocławku, Płocku, Poznaniu, Gnieźnie, Częstochowie, Katowicach, Krakowie, Tarnowie, Przemyślu, Lwowie i Pińsku. Efektem czynności przeprowadzonych w tych placówkach przez polskiego karmelitę z Rzymu, było ponad 2 tysiące stron szczegółowej dokumentacji. Jak trafnie zauważa S. Wilk:

Uwagi i postulaty zawarte w dekreście powizytacyjnym nie dotyczyły, co prawda, w równej mierze wszystkich seminariów, ale wszystkich ordynariuszy zmuszały do zwracania szczególnej uwagi na sprawy seminariów i do zweryfikowania ocen i uwag Kongregacji ze stanem faktycznym w ich własnych seminariach. Wizytacja apostolska odśloniła bowiem z całą ostrością braki i zaniedbania w formacji ascetycznej i intelektualnej alumnów. Biskupi zdawali sobie także sprawę z trudności, jakie napotykają w realizacji postulatów Kongregacji, tych zwłaszcza, które dotyczyły tworzenia niższych seminariów duchownych³⁶.

Niestety, sumienność i wierność kodeksowi prawa kanonicznego nie przysporzyły mu wdzięczności wśród niektórych przedstawicieli polskiego duchowieństwa, którzy posuwali się wobec niego do oskarżeń i pomówień, wytwarzając wokół jego osoby swoistą „czarną legendę”³⁷.

---

³⁴ Kard. Gaetano Bisleti (1856-1937) – święcenia kapłańskie w 1878 r.; w latach 1878-1884 kanonik i archidiakon w katedrze w Veroli. Prywatny szambelan *de numero participantium* od 1884 r.; w 1889 r. mianowany kanonikiem Bazyliki św. Piotra. Kreowany kardynałem-diakonem w 1911 r. ze stolicą tytularną *S. Agathae in Urbe*; w 1915 r. został prefektem nowo utworzonej Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów; podczas konklawe 1922 r. był kardynałem protodiakonem – ogłosił wybór i koronował papieża Piusa XI; w 1928 r. włączony do grona kardynałów-prezbiterów; w 1932 r. został przewodniczącym Pontyfikalnej Komisji Studiów Biblijnych, a także kanclerzem Uniwersytetu Gregoriańskiego i przewodniczącym Instytutu Muzyki Sakralnej.

³⁵ AZKDzJ, AP 5/1, Decretum – Nominacja na wizytatora apostolskiego seminariów i kolegiów w Polsce, Rzym, 27 IV 1935. Drugim wizytatorem został mianowany o. Benjamin Rysiński OFM.

³⁶ S. Wilk, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918-1939*, Lublin 1992, s. 414-415.

³⁷ Głównym powodem późniejszej „czarnej legendy” o. Anzelma w Polsce były, rozchodzące się po kraju, echa wizytacji przeprowadzonej w Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. Okoliczności sprawy przedstawił w zarysie w F. Żebrok w artykule: *Dzieje śląskiego seminarium duchownego*, „Nasza Przeszość” 44 (1975), s. 111. Szerszego omówienia dokonał H. Olszar w książce: *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*,

Efekty dwuletniej pracy karmelity zostały natomiast wysoko ocenione przez Stolicę Apostolską. Już w trakcie trwania czynności wizytacyjnych w Polsce, otrzymał on od wspomnianej kongregacji funkcję deputata Papieskiego Instytutu Kościelnego Polskiego w Rzymie³⁸, a prefekt Kongregacji ds. Seminariów i Nauczania Uniwersyteckiego zwrócił się do niego, aby zgłosił uwagi odnośnie do formacji polskiego kleru, które na Synodzie Plenarnym Kościoła w Polsce przedstawiłby legat papieski kard. Francesco Maggigi³⁹. W 1938 r. Kongregacja nominowała o. Anzelma do podjęcia nowych obowiązków wizytatorskich. Pismem z 27 lutego, podpisanym przez papieża Piusa XI, powierzono mu dokonanie wizytacji w ośmiu kolejnych uczelniach rzymskich, mających status kolegów papieskich bądź narodowych⁴⁰. Nieco ponad miesiąc później zwrócono się do o. Anzelma o zwizytowanie w trybie nadzwyczajnym dwóch rzymskich instytutów: Akademii Węgierskiej i Stowarzyszenia dla Misji Zewnętrznych w Stanach Zjednoczonych Ameryki⁴¹. Po upływie dwóch miesięcy został poproszony przez Kongregację także o pilne sprawdzenie prawdziwości niepokojących wiadomości odnoszących się do sytuacji w Papieskim Kolegium Ameryki Północnej⁴². Docenieniem ogromnego wysiłku intelektualnego i osobistego zaangażowania o. Anzelma była nominacja na konsultora Kongregacji ds. Seminariów i Nauczania Uniwersyteckiego⁴³, którą pismem z 26 stycznia 1940 r. potwierdził sekretarz Stanu kard. Luigi Maglione⁴⁴.

Katowice 2000, s. 275-280. Niestety, żaden ze wspomnianych autorów w ramach badań nie zapoznał się z treścią protokołów wizytacyjnych sporządzonych przez o. Anzelma.

³⁸ AZKDzJ, AP 5/2, Nominacja na deputata Papieskiego Instytutu Kościelnego Polskiego w Rzymie, Rzym, 25 I 1937.

³⁹ AZKDzJ, AP 6/3, kard. Gaetano Bisleti do o. Anzelma Gądka, Rzym, 4 VIII 1936.

⁴⁰ AZKDzJ, AP 5/5, Nominacja na wizytatora Papieskich Instytutów Kościelnych w Rzymie, Rzym, 27 II 1938.

⁴¹ AZKDzJ, AP 5/6, Polecenie zwizytowania dwóch instytutów rzymskich: Akademii Węgierskiej i Stowarzyszenia dla Misji Zewnętrznych w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Rzym, 5 IV 1938.

⁴² AZKDzJ, AP 5/7, Polecenie sprawdzenia prawdziwości informacji odnośnie do Papieskiego Kolegium Ameryki Północnej, Rzym, 2 VII 1938.

⁴³ AZKDzJ, AP 5/8, Nominacja na konsultora Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów, Watykan, 26 I 1940.

⁴⁴ Kard. Luigi Maglione (1877-1944) – święcenia kapłańskie w 1901 r.; studia na Uniwersytecie Gregoriańskim, doktoraty z teologii i filozofii; w latach 1908-1918 członek Sekretariatu Stanu; od 1910 r. prywatny szambelan Jego Świątobliwości, a od 1918 r. prałat domowy; reprezentant papieża w Lidze Narodów; 1920 r. nominacja na arcybiskupa tytularnego *Cesarea di Palestina* z jednoczesnym objęciem nuncjatury w Szwajcarii; od 1926 r. nuncjusz we Fran-

Lata wojny były dla o. Anzelma z jednej strony czasem wyęźzonej pracy dydaktycznej i formacyjnej, związanej z pełnieniem funkcji rektora Teresianum, z drugiej zaś okresem pełnym zaangażowania w sprawy polskie⁴⁵. Pracując w Papieskiej Komisji dla Uchodźców z Polski, w porozumieniu z biskupem polowym Józefem Gawliną, a opierając się na klasztorze Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej przy Via Nomentana, świadczył pomoc duchową i materialną Polakom, których zawierucha wojenna rzuciła do stolicy Italii⁴⁶. W świetle archiwaliów Ambasady Polskiej przy Watykanie, zdeponowanych w Instytucie gen. Sikorskiego w Londynie, można stwierdzić, że tuż po zakończeniu działań wojennych znalazł się on w grupie Polaków w Rzymie otoczonych opieką przez Rząd Polski na emigracji⁴⁷.

Ocena o. Anzelma przez kręgi Kurii Rzymskiej była na tyle poważna, że pod koniec 1944 r. zaczęto brać go pod uwagę jako kandydata na biskupa w dotkniętych dużymi stratami wśród duchowieństwa diecezjach na północy Polski. Rozeznający sprawę członek Sekretariatu Stanu monsignior Domenico Tardini⁴⁸ otrzymał od ówczesnego prefekta Kongregacji ds. Seminariów i Uniwersytetów kard. Giuseppe Pizzardo⁴⁹ wyczerpujące *dossier*, dotyczące

---

cji; 1935 kreowany kardynałem-prezbiterem; po wyborze Piusa XII objął stanowisko sekretarza Stanu Stolicy Apostolskiej.

⁴⁵ Doszło do rozbieżności między o. Gądkiem a biskupem polowym Józefem Gawliną w sprawie poboru księży polskich studiujących w Rzymie (w tym polskich karmelitów w kierowanym przez niego Teresianum) na stanowiska kapelanów w 2. Korpusie Polskim, walczącym wówczas na Półwyspie Apenińskim (zob. J. G a w l i n a, *Wspomnienia*, wstęp S. Wesoły, oprac. J. Myszor, Katowice 2004, s. 318-320).

⁴⁶ G a w l i n a, *Wspomnienia*, s. 318, przyp. 834; K. D u b e l, *Sylwetka duchowa Sługi Bożego O. Anzelma od św. Andrzeja Corsini OCD (Macieja Józefa Gądka, 1884-1969)*, w: *Kaliskie Studia Józefologiczne*, red. D. Kwiatkowski, t. IV, Kalisz 2007, s. 113.

⁴⁷ Instytut Polski i Muzeum W. Sikorskiego w Londynie, A.11.E/798, Ministerstwo Spraw Zagranicznych: Włochy.

⁴⁸ Kard. Domenico Tardini (1888-1961) – święcenia kapłańskie w 1912 r.; wykładowca w wydziałach teologicznych, od 1920 r. konsultor Kongregacji Dyscypliny Sakramentów; 1935 rozpoczął pracę w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej; do 1937 r. sekretarz Kongregacji Spraw Nadzwyczajnych w Kościele i przewodniczący Papieskiej Komisji *Pro Russia*; w 1958 r. kreowany kardynałem-diaconem z stolicą tytularną *S. Apollinaris ad Themas Neronianas-Alexandrinus*, oraz mianowany Sekretarzem Stanu Stolicy Apostolskiej.

⁴⁹ Kard. Giuseppe Pizzardo (1877-1970) – święcenia kapłańskie w 1903 r.; w latach 1908-1909 sekretarz nuncjatury w Bawarii; od 1929 r. sekretarz Kongregacji Spraw Nadzwyczajnych w Kościele; do 1930 r. arcybiskup ze stolicą tytularną *Cyrrhensis*; w 1937 r. kreowany kardynałem z stolicą tytularną *S. Mariae in Via Lata*; w 1939 r. mianowany prefektem Kongregacji ds. Seminariów i Uniwersytetów; w latach 1948-1970 prorektor Kolegium Północno-amerykańskiego w Rzymie; w latach 1951-1959 sekretarz Kongregacji Świętego Oficjum; od 1965 r. wicedziekan Kolegium Kardynalskiego.

o. Anzelma, z wyraźnym zaznaczeniem, że: „cieszy się on naszym wielkim uznaniem”, ponadto stwierdzał, że uważa go „za zakonnika bardzo dobrego ducha, bardzo roztropnego, rozważnego, odznaczającego się przenikliwą, pogodną równowagą sądu”⁵⁰. Przedwojenny nuncjusz apostolski w Polsce, abp Filippo Cortesi⁵¹ wprost sugerował osobę o. Anzelma na objęcie biskupstwa we Włocławku⁵². Natomiast bp Józef Gawlina proponował go na biskupstwo chełmińskie, jednocześnie mając na uwadze krzywdzące go echa dokonanej przed wojną wizytacji w Polsce, stwierdzał, że niefortunne mogłoby być mianowanie go arcybiskupem warszawskim⁵³. Na wiosnę 1946 r. ks. Henryk Weryński, publicysta o orientacji wyraźnie sprzyjającej nowym władzom w Warszawie, po konsultacji z wojewodą poznańskim Feliksem Widy-Wirskim, podjął rozmowy z prowincjałem karmelitów o. Józefem Prusem w sprawie nakłonienia Gądka do zgody na objęcie stanowiska przedstawiciela Stolicy Apostolskiej przy Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej. Powodem, na który wskazywano biorąc pod uwagę właśnie o. Anzelma, były jego wpływy i szerokie kontakty w Kurii Rzymskiej⁵⁴. Można przypuszczać, że dla nowych władz niebagatelne znaczenie miało również to, że wśród części polskich hierarchów i duchowieństwa Gądek nie był osobą lubianą (z czego na pewno zdawał sobie sprawę), więc można było mieć na niego większą możliwość oddziaływania zgodnie z bieżącym zapotrzebowaniem politycznym. Ostatecznie o. Anzelm nie objął żadnego biskupstwa, ani nie zajął żadnego

---

⁵⁰ AZKDzJ, AP 7/1, mons. Domenico Tardini do kard. Giuseppe Pizzardo, Prośba Sekretariatu Stanu do Kongregacji ds. Seminariów i Uniwersytetów o wydanie opinii o o. Anzelmie, kandydacie na biskupa, Rzym, 13 X 1944; AP 7/2, kard. Giuseppe Pizzardo do mons. Domenico Tardini, Odpowiedź na ankietę Sekretariatu Stanu odnośnie do osoby o. Anzelma jako kandydata na biskupa, Rzym, 18 X 1944.

⁵¹ Abp Filippo Cortesi (1876-1947) – święcenia kapłańskie w 1899 r.; w 1921 r. kreowany arcybiskupem ze stolicą tytularną *Siraciensis*; w latach 1921-1926 nuncjusz w Polsce; w latach 1926-1936 nuncjusz w Argentynie; od 1936 r. do wybuchu II wojny światowej ponownie nuncjusz w Polsce, tytuł ten zachował do śmierci, mimo braku możliwości pełnienia tej funkcji w na polskim terytorium.

⁵² AZKDzJ, AP 7/3, Załącznik do Prośby Sekretariatu Stanu (AP 7/1) – wypis z bliżej niedoprecyzowanego raportu apba Filippo Cortesiego z 30 X 1940, w którym proponuje o. Anzelma na biskupa do Włocławka.

⁵³ AZKDzJ, AP 7/4, Załącznik do Prośby Sekretariatu Stanu (AP 7/1) – wypis z listu J. Gawliny do Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej z września 1944, w którym proponuje o. Anzelma na biskupa diecezji chełmińskiej.

⁵⁴ J. P i e t r z a k, *Petnia prymasostwa. Ostatnie lata prymasa Polski kardynała Augusta Hlonda 1945-1948*, t. I, Poznań 2009, s. 187-188.

stanowiska w dyplomacji watykańskiej, a po wcześniejszym złożeniu rezygnacji z funkcji rektora Teresianum wrócił w 1947 r. do Polski⁵⁵.

Będąc w kraju, jeszcze ściślej zajął się założonym przez siebie zgromadzeniem, opracowując m.in. nowe konstytucje oraz precyzując formę posługi sióstr. Prowadził także rekolekcje oraz odwiedzał poszczególne wspólnoty. Aktywnie wypełniał również obowiązki wynikające z funkcji pełnionych w macierzystym zgromadzeniu, tj. trzech kadencji prowincjalnych, funkcji przełożonego dwóch wspólnot domowych oraz piastowania urzędu definitora prowincjonalnego⁵⁶.

Sporą satysfakcją dla o. Anzelma było doczekanie się w 1954 r. zatwierdzenia przez Kongregację ds. Zakonnych Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus na prawie papieskim⁵⁷. Trzy lata później, w obecności przybyłego z Rzymu generała karmelitów bosych Anastasio Ballestrero⁵⁸, obchodził jubileusz 50-lecia święceń kapłańskich⁵⁹.

Dziesięć ostatnich lat życia o. Anzelm spędził w klasztorze łódzkim, w głównej mierze poświęcając czas na kontemplację i pisanie. Wiele czasu spędzał również na lekturze ukazujących się regularnie dokumentów przygotowywanych przez obradujący Sobór Watykański II. W świetle tego nauczania włączył się w odnowę ustawodawstwa w zakonie macierzystym, jak i w zgromadzeniu, którego był założycielem⁶⁰.

W ostatnim dniu swego życia, 15 października 1969 r., w uroczystość św. Teresy z Avila, Matki i Reformatorki Karmelu, podczas rekreacji w ogrodzie, z każdym ze współbraci odbył krótką rozmowę, a w godzinie ścisłego milczenia zmarł samotnie w swojej celi zakonnej. Pogrzeb o. Gądka miał miejsce w Łodzi 18 października 1969 r. Zgromadził dziesiątki przedstawi-

---

⁵⁵ Z tzw. „Gazetek” wydawanych przez polskie siostry nazaretanki mieszkające w Rzymie przy Via Machiavelli 18, pod datą 7 maja 1945 zanotowano, że: „Był z wizytą pożegnalną czcigodny o. Anzelm. Wyjeżdża na stałe do Polski. Dom rzymski żegna go z wdzięcznością i żalem, gdyż ojciec był tu dwadzieścia lat spowiednikiem, a też kierownikiem śp. m. Laurety, o której wyraża się z wielkim uznaniem i czcią jako o świętej” (*Świadectwa – Testimoniae*, t. V: *Czas wojny i czas pokoju w „polskim Rzymie”*, oprac. E. Prządka, Rzym 2009, s. 127).

⁵⁶ F i l e k, *Stuga Boży Ojciec Anzelm*, s. 22.

⁵⁷ D u b e l, *Sylwetka duchowa Sługi Bożego O. Anzelma*, s. 114.

⁵⁸ Kard. Anastasio Alberto Ballestrero (1913-1998) – karmelita, święcenia kapłańskie w 1936 r.; od 1937 r. przeor klasztoru św. Anny w Genui, w latach 1948-1954 przełożony prowincji Ligurii, od 1955 r. przez dwie sześciolatek kadencje przełożonym generalnym zakonu; w latach 1962-1965 przewodniczący Unii Przełożonych Generalnych; w 1973 r. mianowany biskupem diecezji Bari, od 1977 r. arcybiskup Turynu; w 1979 r. kreowany kardynałem ze stolicą tytularną *S. Mariae supra Minervam*; w latach 1979-1985 przewodniczący Konferencji Episkopatu Włoch.

⁵⁹ F i l e k, *Stuga Boży Ojciec Anzelm*, s. 23.

⁶⁰ Tamże, s. 27-28.

cieli duchowieństwa – z biskupami łódzkimi Józefem Rozwadowskim i Janem Fondalińskim na czele – oraz setki wiernych. Trumnę złożono na cmentarzu św. Rocha. W 1990 r. dokonano ekshumacji doczesnych szczątków o. Anzelm i po ich konserwacji umieszczono w krużganku kościoła Karmelitów Bosych przy ulicy Liściastej w Łodzi⁶¹.

2 lutego 2002 r. w Archidiecezji Łódzkiej rozpoczął się proces beatyfikacyjny⁶². Jego zakończenie na poziomie diecezjalnym miało miejsce 15 czerwca 2008 r., kiedy to, po mszy św. w kościele Karmelitów Bosych w Łodzi, abp Władysław Ziółek, metropolita łódzki, przewodniczył jego ostatniej sesji⁶³. Obecnie zarówno dokumentacja procesu, jak i dalsze czynności procesowe zostały przeniesione do Rzymu.

THE ACTIVITY OF ANZELM GADEK OCD (1884-1967)
AT HOME AND ABROAD

S u m m a r y

Anzelm Gądek OCD is a person hardly known in the history of the Catholic Church in Poland in the twentieth century. Having been educated in Rome, his abilities and hard work were noticed by his superiors. At a young age he was entrusted with a number of essential functions and duties. He succeeded in establishing a Polish province of the Discalced Carmelites, in collaboration with S. Teresa (Janina) Kierocińska he established the Congregation of the Carmelite Sisters of the Infant Jesus. While in Rome he fulfilled many functions as by appointment of the Holy See. He was the founder, the first rector and lecturer of the Roman International Collegium „Teresianum.” After the Second World War he came back to Poland, and was considered as a candidate for bishopric. The remaining years of his life were devoted to the development of the Carmelite order that he had established. At the moment his beatification process is well under way.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: Anzelm Gądek, karmelici bosci, karmelitanki Dzieciątka Jezus.

Key words: Anzelm Gądek, the Discalced Carmelites, the Female Discalced Carmelites of the Infant Jesus.

⁶¹ Tamże, s. 51-52.

⁶² Zob. W. Ziółek, *Homilia na rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego O. Anzelm Gądka podczas Mszy świętej w Kościele Opieki św. Józefa w Łodzi*, „Wiadomości Archidiecezjalne Łódzkie” 2 (2002), s. 77-83; K. Dubeł, *Otwarcie procesu beatyfikacyjnego*, „Via consecrata” 10 (2002), s. 55-56.

⁶³ Zob. K. Dubeł, *Śługa Boży o. Anzelm Gądek OCD*, „Niedziela” z 15 czerwca 2008, s. 30.